

زنجیره یهك گوتار له باره ی ناسنامه (1-7) ... عه بدولموته ییب عه بدو ییب

ناسنامه...

توانا کانی بوونی مرځ

مرځی سهره تای، مرځی پش داھ نانی نوسین (3200 پ. ز)، مرځی کی عاقل (هه م سبتین-Homo sapiens) بوو. ئه پناسه یه به به راورد به مرځی نو (هه م سابتینز ساپینز-Homo sapiens sapiens) له رووی عه قه وه جیاوازیان نیه، مځکی مرځی پگه یوو نزیکه ی (1400) گرامه و نزیکه ی تریلی نك خانه ده ماری تدایه، وهك تپه کانی راگه یانندن به نویه کداچونه و کاری پویستی خپان به یوه ده بن... من نامه و پرسپاری عه قه زه مانیه، یان مه کانییه، مځک ناوهندیاری عه قه و ههسته و ئهوانیدیکه... دووباره بکه مه وه، گرنگ ئه وه یه مرځی بوونه وهرکی ئا زه له رځای بیرکړدنه وه و عه قه و ئه زموونه وه، له دنیای دهره وه و ئه ویدیکه نزیك ده بته وه...

(1)

به شك له ئا زیه کانی مرځی به مهرجی خودگه رای (که سایه تی، سو بکت، تاکه گه رای، ئیگ) دیاری ده کړت و ده که و ته ن و م ژوو (زه مان) وه! ئه دیاریکړدنه ی مرځی، به و مانایه دت، که بوونی مرځی ملکه چی که مه نك مهرجی پویست ده بت، وهك چن تایبه تمه ندی خی هه یه... به و مانایه ش مرځی نو نه رایه تی توانا کانی ده ستپ شخه ری کردن و دوورکه و تنه وه و ئا گای ده کات، واته به پی تکه باو بوونی نازادانه ی له گه ئه ویدیکه و ده ورو بهر خی ده نو نځ، که واته بوونی مرځی له دوو گډه نیگاوه دیاری ده کړت: یه که م، با به تگه رای، واته که مه نك سنور، که بارود خی بنه ه تی مرځی (مرځی گه ردوونی) دیاری ده که ن و ده یخه نه دوو تو ی پداو یستییه کانی دنیا و حه تمیه تی دنیا وه. دووهم، خودگه رای به و مانایه ی مرځی تاکه که، به و مانایه ی خاوه نی شانی تایبه ت به خیه تی و له و وه بپاری قبو کردن و ره تکرده وه ده دات، به و مانایه ی ئاماده یه په یوه ندی له گه ئه ویدیکه و ده ورو بهر بوونی خی دروست بکات.

هه موو ئه وانه به ته نيا بوونی مرځ ديارى ناکه، به ځکو بوونی مرځ ده که و ټه نځو م ټروو (زه مان) هوه، که واته هه موو ئه و گ ځانکارى يانهى له هه بوونی دنيا وه روو ددهن، کارى گه ريان به سهر بوونی مرځ ټه وه هه يه، ئه وه ش نو ټه رايه تى س ټ ره هه ندى چه مکى (که سايه تى و ئه و يدیکه و م ټروو) ده کات ټ ره هه ندى که سايه تى، ده لالت له سنوره کانى توانا و ئاگايى و خود گه رايى مرځ ده کات، ره هه ندى ت ټ که ټا و بوون به ئه و يدیکه و په يوه ندى دروست کردن له گه ټ ئه و يدیکه و ده و روبهر، م ټ ټ کى مرځ ټايه تى ديارى ده کات، ره هه ندى م ټروو، به و مانايه د ټ، که مرځ در ټکر او هى م ټروو و سهر به هه بوون گه رايى و ئه زموون و زه مه نى ځ ټيه تى ټ م ټروو به در ټ ټايى بوونی، ک ټ مه ټ ټ پرسيار روو به ټ ووى مرځ ده کات وه، ئا يا مرځ ستا تیکه يان دينامى ک، ده که و ټ ته ټ ټر ټ دا و يستى يه کان يان ئازاده، ده توان ټ دوور له په يوه ندى کردن به ئه و يدیکه وه بڙى ټ ئا يا له ن ټوان دو ټن ټ و ئه م ټ ټ هيچ په يوه ندى يه ک هه يه؟!

(2)

هه موو ئه و گ ځانکارى يه مرځ يانهى له دو ټن ټا هاتنه ئار او ه، له لايه ک سنوره کانى توانا و ئاگايى مرځ ټيان ټ ديارى ده ک ټ ت و ده لالت له دروست کردنى په يوه ندى مرځ له گه ټ ئه و يدیکه و ده و روبهر ده کات، له لايه کى دیکه په يوه ندى به هه بوون و توانا و ب ټ يارى مرځ ټه وه هه يه ټ ب ټ نموونه (مه سيح) هات ته و او ي يه قينى يه هو دى خسته ټر پرسيار وه، چونکه بانگه شه کى هه موو مرځ ټايه تى گرته وه، به ټام دواتر ئه و بانگه شه يه روو يه کى دیکه ئا يد ټ ټ ټى ئا يينى له ځ ټ گرت، ب ټ دامه ز راندنى ده و ټ ټ کى جيهانى! به مج ټ ره ئه گهر ټ شتر قسه ئه وه ب ټ، مرځ ټايه تى له ټ ټ ناو که نيسه وه هات ب ټ ته دنيا وه، ئه وه دواى ئه وهى ئه وروپا وه ک خود ټ کى بکهر و زا ټ و دا ه ټ نه ر ځ ټى سه پاند، ئه و قسه يه گ ټ ټ ا و مانايه کى دیکه له ځ ټ گرت، ئه و مانايه ي س ټ نتراليزمى ئه وروپى به رزى کرده وه: مرځ ټايه تى له ټ ټ ناو ئه وروپا وه هات ټ ته دنيا وه! ئه وروپا ته و او ي ئه و يدیکه دا گير کرد و ويستى دا هاتووى رابردووى ځ ټى له ر ټ حى ئيمپرات ټ ريه تى ر ټ مانى ک ټن پراکتيزه بکات، ب ټ ئه وهى له ر ټ گاي ((دا هاتووى رابردو)) ده ست به سهر ته و او ي دنيا دا بگر ټ ت.

دواى ر ټ نيسانسى ئه وروپى ئه و فيکره يه گ ټ ټ ا ب ټ فيکره ي ده و ټ ته تى ناسي ټ نالى، ئه و گ ټ ټ نه ش ر ټ گاي له به رده م جيا کردنه وهى که نيسه و ده و ټ ته ځ ټ شکرد، له لايه کى دیکه فه لسه فه و م ټروو، شو ټ نى ئا يد ټ ټ جى پاپا يان گرته وه ټ خودى گوتارى فه لسه فى، گوتارى ئا يينى به تا ټ کرد و

دنیا بینی ها ته ئاراوه، دنیای ئایینه کانی خسته دواوه.

(3)

بهره وپـ شچوونی دنیا بینی واتای بهره وپـ شچوونی مرځ له بواره جـ راوجـ ره کانی وهك مرځ فناسی، زمانناسی، زانستی کرمـ سـ مهکان و ...، هه موو ئهوانهش کـ مهـ ځـ پرسپاری تـ کـ ځـ او بهران بهر سرووشتی مرځ دروست دهکهن، سرووشتی مرځ و جهوههری مرځ... کـ مهـ ځـ زاراوهن بهران بهر (بوون) ی مرځ! بهو مانایهش من له هه موو ئهو شتانهی مرځ وهك هه بوو، وهك شتـ کی واقعی، وهك شتـ کی ئاماده... ته ماشا دهکات، دوور دهکه و مهوه، چونکه (توانای بوون) دهکه وـ ته سهرووی واقعی و جهوههري و ئاماده ییهوه، توانای بوون بهس تواناکانی بوونی مرځ دهگرـ تهوه...

تواناکانی بوونی مرځ له رځگای داھـ نـ نهوه پـ وانه دهکرـ ت، نهك له رځگای چه مکی ناسنامهوه، بهـ ام وهك چـ ن داھـ نـ به شـ ځـ له ئاـ زییه کانی مرځ ده نوـ ځـ، ناسنامهش به شـ ځـ لهو ئاـ زییانهی بوونی مرځ فی لهـ ځـ گرتووه... کهواته تواناکانی بوونی مرځ کـ ی ئهو گـ ځـ انکاری و گواستننه وانه به رځـ ځـ یه کی جیاواز ده نوـ ځـ! به دیوه که ی دیکه ئاـ زییه کانی چه مکی ناسنامه و چه مکی خود گه رایي نزیکن له یهـ ځـ چه مکی خود گه رایي و چه مکی ناسنامه ی تاکگه را و ناسنامه ی کـ مهـ ځـ یه تی و ناسنامه رځـ شـ بیري... له گهـ ځـ توـ ځـ ځـ ځـ ځـ مانی (ئـ ریکـ ئـ ریکـ سـ Eric-Erikson) شـ وه یه کی رځـ کوپـ ځـ و میتـ ځـ دگه رایي وهرگرت، به تایبه تی چه مکی ناسنامه ی تاکگه را و کـ مهـ ځـ یه تی...

چه مکی ناسنامه له گهـ ځـ کـ مهـ ځـ ځـ چه مکـ ځـ ده رده که وـ ځـ، وهك رځـ شـ بیري و سیاست و زانستی دهروونی و لـ جـ ځـ و کـ مهـ ځـ ناسی و هتد، هه ندـ جـ اریش هه موو ئهوانه وشه که ئاـ ځـ ز دهکهن! وشه ی ناسنامه وهك وشه ی خود ده خوـ ځـ نـ تهوه، به مانای حقیقه تی خود و جیاوازییه کانی، یان جهوههري و چیه تی، یان راستی ره ها... بهـ ام وشه ی ناسنامه له گهـ ځـ وشه ی تایبه تمه ندی به یه کداده چـ ځـ! چه مکی تایبه تمه ندی راسته وـ ځـ بوونی ره فتاری جـ راوجـ ر و په رچه کردار و بهرگری و ره گز و ره نگ و... لهـ ځـ ده گرـ ت.

ناسنامه وهك وشه یه کی رووت بـ ځـ بـ نه چه ی فیکری سه ره تا و فه یله سوفانی پـ شـ سوکرات و بارمیندس، هیراکلیتس ده گهـ ځـ تهوه... بارمیندس قسه ی تایبه تی خـ ی له باره ی بوون کردووه و هیراکلیتس قسه ی زـ ځـ ی له باره ی نـ ځـ ځـ ځـ کردووه، هه ردووکیان له باره ی خود و ئه ویدیکه جیاوازن! لای بارمیندس بیرکړدنه وه له گـ ځـ ځـ ځـ ځـ ځـ ځـ شتـ ځـ بـ شتـ ځـ کی دیکه

قوڭسه، پرسپاری ئهوه دهکات: ئهگەر (ئەلف) له سەر خای نهوهست،
 ئایا دهش هەر به (ئەلف) بمـنـتهوه؟ ئهوه قسهیه تهواو لهگه
 هیراکـیتس جیاوازه، چونکه لای هیراکـیتس هه موو شتـك له جولهی
 بهردهوامدایه: ئـمه ناتوانین دووجار مهله له هه مان ئاوی رووباردا
 بکهین، کهواته شتهکان له گـانـی بهردهوامدان.

گـان و ئیشکاله تهکانی ئهـمـی چه مکی ناسنامه وهك ئهوهی ئـستا له
 زانسته مرـییهکان و کـمهـایه تییهکان قسهیان له بارهوه دهکر، له
 بنهـهـدا بـ کهله پوری میتافیزیکی ناگهـتهوه، بهـکو بـ کـی
 گـانـکاریهـکانی دنیای ئهـمـ دهگهـتهوه! چـن دهش له نـو
 زه ماندا بیر له (من) بکهیتهوه؟ ئایا (من) هه مان ئهوه کهسم پـش
 (20) سا هه بووم؟ (من) هه موو ئهوه گـانـکاری و قـناغانهـم دـتهوه
 یاد، که ئاگایی و ههستی منی پـداتـپهـیوه... ئهگەر له رـگای
 جهختکردن له تاکه گهراییهوه قسه له ناسنامهی تاک بکهین، دهکهوینه
 کـمهـك ورده کاری تایبته به فلهسهفهوه، بهـام به نسبته بیروای
 گشتی، بهـی (من) هه مان کهسی پـش بیست ساـهـم! پرسپاریکی دیکه
 ئهوهیه ئایا مرـق له کاتی له دهستدانی یادهوهری، شیزـفرینیا و له
 کاتی نووستندا خاوهنی (من)ه، یان ههـگری (من)ی خهیاـکراوه؟

(4)

له فیکری مـدـرندا چه مکی کهسایه تی لهگه (دیکارت 1596-1650) بوو
 به چه مـکـکی سـنـتـا، کهسایه تی مرـق به کردهی بیرکردنهوه و
 لـوردبوونهوهی جیاوازی (گومان، دـنیایی، رهتکردنهوه، خهیاـکردن...)
 دیاری دهکرا! چه مکی کهسایه تی لهگه (کانت 1724-1804) وهك جهوههری
 ئەخلاق ته ماشا دهکرا، بهو مانایهش مرـق هه ر ته نها بوونهوهـریکی
 عاقـنیه، بهـکو کهسـکی ئەخلاقیه! جیاوازی کانت لهگه دیکارت
 ئهوهیه، کانت مرـق وهك ئامانجی خای دهبین، نهك وهك ئامرازی
 بیرکردنهوه یان بابته تی لـوردبوونهوه...

به دیوه کهی دیکه ئهوهی ناسنامهی کهسایه تی دیاری دهکات، سرووشت و
 یادهوهریه: سرووشت، جیاوازی رهفتار و په یوهندی به ئهویدیکه و
 دنیا و جیاوازی کهسایه تی دیاری دهکات... یادهوهری، حـاـته
 دهروونییه گـانـاو و تازهکان... هه موو ئهوه حـاـته دهروونیانهش
 زنجیره یهك یادهوهری کهـکهـکراو بهیه کهوه دهلـکـنـن! سرووشت و
 یادهوهری بهیه کهوه پارـزگاری له میکانیزمی کهسایه تی و ناسنامهی
 کهسایه تی دهکن... عهـق و ئاگایی و یادهوهری وهك بنه مای ناسنامه،
 لای (شوبنهاوهر) تهواو جیاوازه، چونکه شوبنهاوهر پـیوايه عهـقـی

ئەبستراكت شوۋىنكەوتوۋى ويىستە، ويىستىش بە ويىستى ژيان وەسەف دەكات و
وہك ھەزىكى ھەژموونگەرا بە بنەماي ناسنامەي دەچوۋىن.

ھەزى ھەژموونگەراي ناسنامەي نىشتىمانى و ناسيونالى كەمەك خەسەت
و سىماي رەشنىبىرى گىشتى و ھاوبەشى گەل و نەتەوہيەكى ديارىكراو
دەنوۋىن، بەلام ناسنامەي تاكگەرا كەمەك خەسەتەي جەستەي
ئەبستراكتى ھەيە... بەو مانايەش رەشنىبىرى نىشتىمانى و نەتەوہيە
دەكەوتە بەرانبەر پەنجە مەرى تاك، وەك چەن دەشەلەگە يەكتەر
ھەمەن بىكەونەوہ، جياوازىشەن! كەواتە ناسنامە وەك ئەوہى بونىادى
رەشنىبىرى و كەمەكەيەتەي جياواز ديارى دەكات، ھەگىرەي واقىيەكى
بەتگەرايە، بەلام خودى خەيەكەرىش رەشەي تەدا دەبىن؟ ناسنامەي
نىشتىمانى و ناسيونالى جەگىرە (تايىبەتمەندى زمان، ئايىن، مەژوو،
نىشتىمان...) ناسنامەي تاكگەرا گەۋە، كەي ئەو ھەست و خەسەتە
گەۋە و ئەبستراكتانە دەگىرەتەوہ، كە دەكەونە چوارچەۋەي
تاكگەرايەوہ، ئەوہى ناسنامە رەشنىبىرى جيا دەكاتەوہ ئازادىيە،
ئەوہى ناسنامەي تاكگەرا جيا دەكاتەوہ تايىبەتمەندىيە.

ھەولە 25/7/2017